

2 छात्राणां पठनकौशले
हिमाचलप्रदेशः सम्पूर्ण देशे
प्रथमः, केरल पराजितः

3 हिमाचलप्रदेशस्य पूर्वमुख्यमन्त्री
उक्तवान्- ये मातृभूमिं
विभाजितवन्तः, तेषां जनसंख्या
पुनः वर्धमाना अस्ति

4 मौनी-अमावस्या-
कुम्भस्नान-वर्णनम्
(शार्दूलविक्रीडित छन्दसि)

प्रशासनेन चतुस्त्रिंशत् सहस्रकोटिरूप्यकाणां व्ययेन राष्ट्रीय खनिज- अभियानम् अनुमोदितम्

हिमसंस्कृतवार्ताः। प्रशासनेन चतुस्त्रिंशत् सहस्रकोटिरूप्यकाणां व्ययेन राष्ट्रीय खनिज- अभियानम् अनुमोदितम् । हरितप्रौद्योगिकीं प्रोत्साहनाय आवश्यकानां महत्त्वपूर्णानां खनिजसम्पदेभ्यः स्थितिस्थापक-मूल्यशृङ्खला निर्माणाय निर्णयोऽयं विहितः। नवदिल्ल्यां प्रसारमाध्यमेन सम्बोधयन् सूचना-प्रसारण-मन्त्री अश्विनी वैष्णवः, अर्थव्यवस्थायाः विकासाय महत्त्वपूर्णानां खनिजानां महत्त्वं उद्घाटितवान्। सः अवोचत् यत्, ऊर्जा संचाराय, कृषि क्षेत्राय, रक्षाय, इलेक्ट्रानिक्स् -यन्त्राणां, दूरसंचाराय, परिवहनाय, एरोस्पेस्-यन्त्राणां, परमाणु-यन्त्राणां तथा अन्यक्षेत्राणां कृते खनिजप्रौद्योगिकी महत्त्वपूर्णा अस्ति।

वक्फ-संशोधन-

विधेयकस्योपरि संसदः
संयुक्तसमित्या उपयुक्त-
प्रतिवेदनं स्वीकृतम्

हिमसंस्कृतवार्ताः। चतुर्विंशत्यधिक - द्विसहस्रत्रयस्य वक्फ-संशोधन-विधेयकस्योपरि संसदः संयुक्तसमित्या उपयुक्त- प्रतिवेदनं स्वीकृतम् । नवदिल्ल्यां एकत्रिंशत् सदस्यीय-समितेः अध्यक्षः जगदम्बिका पालः प्रोक्तवान् यत् समित्या विधेयक-सम्बद्ध संशोधनानि चतुर्दशखण्डेषु स्वीकृतानि । तेनोक्तं यत् समितेः प्रतिवेदनम् अद्य लोकसभा अध्यक्षाया ओम बिरला इत्यस्मै समर्पयिष्यते । श्रीपालेन विज्ञापितं यत् विगतेषु षड्-मासेषु विधेयकोपरि विस्तृत-विचार-विमर्शो विहितः। चतुर्विंशत्यधिक द्विसहस्रत्रयस्य वक्फ संशोधन विधेयकस्य उद्देश्यं अभिलेखानां प्रविधिकरणम्, पारदर्शितायां वृद्धिः, अवैध वक्फ संपत्तीनां प्रत्याहरणाय दृढ-प्रशासनतन्त्रेण सह महत्त्वपूर्ण परिष्कारानयनं वर्तते । अत्रान्तरे विपक्षि-सदस्यैः प्रतिवेदनस्य स्वीकरणे प्रश्नाः समुत्थापिताः।

महाकुम्भः २०२५: अराजकतायां चीत्काराः प्रतिध्वनिताः, हृदयविदारकचित्राणि सम्मुखीभूतानि

हिमसंस्कृतवार्ताः- कार्यालयीयः प्रतिनिधिः। मंगलवासरे प्रातः प्रायः ३ वादने प्रयागराजे महाकुम्भस्य समये अत्यधिकजनसमूहस्य कारणेन अराजकता अभवत्। यस्मिन् बहवः भक्ताः क्षतिग्रस्ताः इति कथ्यन्ते। परन्तु प्रशासनेन अद्यापि घातितानां आधिकारिकसङ्ख्यायाः पुष्टिः न कृता। येषु चित्रेषु उपरि आगतं तेषु अराजकतायाः समये जनाः कथं स्वस्य उद्धाराय धावन्ति इति स्पष्टतया दृश्यते। केचन भक्ताः भूमौ पतिताः, अन्ये तु प्रियजनविरहस्य भयात् रोदन्तः दृश्यन्ते स्म। सुरक्षाकर्मचारिणः स्थितिं नियन्त्रयितुं प्रयतमानाः दृष्टाः, परन्तु जनसमूहस्य वर्धमानस्य प्रभावस्य कारणात् प्रशासनेन अतिरिक्तसुरक्षाबलानि नियोजितव्यानि आसन्। प्रयागराजस्य त्रिवेणी संगमे महाकुम्भस्य समये जनसमूहस्य प्रभावस्य वर्धनेन अराजकतासदृशी स्थितिः अभवत् यस्मिन् अनेके भक्ताः घातिताः अभवन्। विशेषतः महिलाः बालकाः च अस्मिन्

प्रसङ्गे सर्वाधिकं प्रभाविताः अभवन्। कथ्यते यत् यदा लक्षशः भक्ताः संगमस्नानार्थं गच्छन्ति स्म तदा अतिजनसङ्ख्यायाः कारणात् स्थितिः बाधिता अभवत्, भगदङ्ग इति च अभवत्। परिस्थितेः गम्भीरताम् दृष्ट्वा अनेके भक्ताः अभयार्थं परस्परं हस्तं वा वस्त्रं वा गृहीत्वा गन्तुं आरब्धवन्तः, येन ते स्वपरिवारार्थं विरहं न प्राप्नुयुः अस्मिन् काले अराजकता, क्रन्दनं च अभवत्, येन स्थितिः अधिका तनावपूर्णा अभवत्। प्रशासनेन तत्क्षणमेव अतिरिक्तसुरक्षाबलानाम् परिनियोजनं स्थितिं नियन्त्रयितुं प्रयत्नाः कृताः। पुलिस, आश्रयदलानि च स्थानं प्राप्तवन्तः, घातितान् चिकित्सासहायार्थं चिकित्सालयं प्रेषितवन्तः। घटनायाः अनन्तरं संगमतेषु सुरक्षाव्यवस्थाः अधिकाः कठिनाः अभवन्, भक्ताः च समीपस्थेषु घाटेषु एव शान्तिं स्थापयितुं, स्नानं कर्तुं च आह्वानं कृतम्

काङ्ग्रेसदलेन दिल्ली-विधानसभा निर्वाचनाय स्वीयं घोषणा-पत्रम् उद्घाटितम्

हिमसंस्कृतवार्ताः। काङ्ग्रेस इति दलेन दिल्ली-विधानसभा निर्वाचनाय स्वीयं घोषणा-पत्रम् उद्घाटितम्। दलस्यास्य वरिष्ठनेतृभिः जयराम रमेश, पवन खेरा, इत्युभाभ्यां दिल्ली-विभाग प्रमुखेन देवेन्दर यादवेन सह घोषणापत्रं प्रकाशितम्, यस्मिन् महिलानां कृते प्रतिमासं पंचविंशतिसहस्र रूप्यकाणि अनुदानराशिः

लक्षरूप्यकाणि यावत् निःशुल्क स्वास्थ्य-आश्वासः, पंचाशत् रूप्यकाणि यावत् एल्. पि. जि. सिलिण्डर्, निःशुल्क खाद्यान्नं, त्रिशत् यूनिट्स् यावत् निःशुल्क-विद्युदुत्पादनं च अङ्गीकृतम्। यदि दलमिदं निर्वाचितं भवति तर्हि जातिगणनायाः सञ्चालनं कृत्वा पूर्वाचलीय-जनानाम् कृते विभागस्य स्थापनां कर्तुं च दलं प्रतिज्ञां करोति ।

सुभाषितम्

विकृतिं नैव गच्छन्ति
संगदोषेण साधवः।
आवेष्टितं महासपैश्व
चन्दनं न विषायते॥

हिन्दुर्थः-जिस प्रकार से चन्दन के वृक्ष से विषधर के लिपटे रहने पर भी वह विषैला नहीं होता उसी प्रकार से संगदोष (कुसंगति) होने पर भी साधुजनों के गुणों में विकृति नहीं आती।

प्रतिदिनं नवीनतमं
हिमसंस्कृतवार्ताः
दैनिकवार्तापत्रं प्राप्त्यर्थं
7876636263
Whatsapp संख्या मध्ये
नमो नमः लिखन्तु

To get the latest
himsanskritvartah
Daily Sanskrit Newspaper
every day, write Hello on
7876636263 Whatsapp

सूचना- हिमसंस्कृतवार्ताः
दैनिकपत्रे व्याकरणात्मक-
अशुद्धिनां कृते सम्बद्धाः
पत्रकाराः लेखकाश्च
उत्तरदायिनः भविष्यन्ति

कार्यालयः
हिमसंस्कृतम् प्रकाशनम्
जसवं कोटला तहसीलपरिसरस्य सम्मुखे
कस्बा कोटला, जिला कांगड़ा हि.प्र.
पत्रव्यवहारसङ्केतः - १७७१११

राष्ट्रपतिना सामाजिक- अन्तर्जालीय - माध्यमेन मृतकानां परिजनेभ्यः स्वीया संवेदना व्यक्तीकृता

राष्ट्रपति-पदासीना द्रौपदी मुर्मूः प्रधानमन्त्री नरेन्द्र मोदी च प्रयागराज महाकुम्भे हृदयविदारकां दुरापन्नं दुर्घटनामालक्ष्य दुःखं प्रकटितवन्तौ । राष्ट्रपतिः द्रौपदी मुर्मूः प्रोक्तवती यत् प्रयागराज-महाकुम्भे दुरापन्नेयं घटना अत्यन्त दुःखप्रदा वर्तते । राष्ट्रपतिना सामाजिकान्तर्जालीय - माध्यमेन मृतकानां परिजनेभ्यः स्वीया संवेदना व्यक्तीकृता । सहैव व्रणित - श्रद्धालूनां शीघ्र स्वास्थ्य लाभाय प्रार्थनापि विहिता। श्री मोदिनापि व्रणितानां शीघ्रस्वास्थ्याय कामना कृता। सः सामाजिकान्तर्जालीय सन्देशे प्रोक्तवान् यत् स्थानीय -प्रशासनेन पीडितेभ्यः उचित साहाय्यं प्रदास्यते। प्रधानमन्त्रिणा प्रोदीरितं यत्तेन मुख्यमन्त्रिणा योगी-आदित्यनाथेन सहापि वार्ता विहिता ।

छात्राणां पठनकौशले हिमाचलप्रदेशः सम्पूर्ण देशे प्रथमः, केरलं पराजितम्

हिमसंस्कृतवार्ता:- कुन्दनः।

हिमाचलः पुनः शिक्षायां देशस्य शीर्षस्थाने अस्ति।
- अस्मिन् समये हिमाचलम् पठने सम्पूर्ण देशे प्रथमस्थानं प्राप्तवान्।
- हिमाचलप्रदेशे छात्राणां पठनस्तरः सम्पूर्ण देशे सर्वोत्तमः इति मूल्याङ्कितः अस्ति।
- राज्यस्य सर्वकारीयविद्यालयेषु तृतीयश्रेण्याः ४६.६ प्रतिशतं छात्राः द्वितीयश्रेण्याः हिन्दीपाठ्यपुस्तकं सहजतया पठितुं शक्नुवन्ति।
भारतसर्वकारेण अनुबन्धितस्य वार्षिकशिक्षास्थितेः (ASER) २०२४ तमस्य वर्षस्य वार्षिकप्रतिवेदने एषः विश्वासः कृतः।
- एएसईआर-अनुसारं देशे सर्वत्र तृतीयश्रेण्याः छात्राणां मध्यमानेन केवलं २३.४ प्रतिशतं द्वितीयश्रेण्याः पुस्तकानि पठितुं समर्थाः सन्ति।
- यत्र हिमाचले राष्ट्रियमध्यमानेन द्विगुणाः छात्राः

द्वितीयश्रेण्यापाठ्यपुस्तकं पठन्ति।

- हिमाचले २०२२ तमे वर्षे तृतीयकक्षायाः केवलं २३ प्रतिशतं छात्राः द्वितीयवर्गस्य पाठ्यपुस्तकं पठितुं समर्थाः अभवन्।
- परन्तु २०२४ तमे वर्षे द्विगुणाधिकाः बालकाः एतत् कर्तुं समर्थाः सन्ति।
- कोरोनाकाले राज्ये छात्राणां पठनस्तरस्य महत्क्षयः अभवत्।
- परन्तु २०२४ तमे वर्षे एतत् विकसितम् अस्ति।
- हिमाचलस्य अनन्तरं केरलस्य छात्राणां पठनस्तरः सर्वोत्तमः अस्ति। केरलस्य ४४.४ प्रतिशतं, ओडिशायाः ३७.७ प्रतिशतं, महाराष्ट्रस्य ३७ प्रतिशतं, उत्तराखण्डस्य ३५.६ प्रतिशतं, पश्चिमबङ्गस्य ३४ प्रतिशतं, उत्तरप्रदेशस्य २७.९ प्रतिशतं, गुजरातस्य २४.७ प्रतिशतं, छत्तीसगढस्य तृतीयश्रेण्याः २४.५ प्रतिशतं बालकानां द्वितीयश्रेण्याः पाठ्यपुस्तकानि पठितुं शक्नुवन्ति।
- राजस्थाने सर्वाधिकं चिन्ताजनकानि विवरणानि सन्ति।
- अत्र केवलं १२.१ प्रतिशतं छात्राः द्वितीयश्रेण्यापाठ्यपुस्तकं पठितुं समर्थाः सन्ति।
- हिमाचले निपुण मिशनस्य अन्तर्गतं बालकानां कृते गुणवत्तापूर्णशिक्षाप्रदानं प्रति ध्यानं दीयते।
- राज्यसर्वकारः समये समये शिक्षकेभ्यः प्रशिक्षणं ददाति।
- तथैव अध्यापकानाम् आन्लाईन् पठनसामग्री अपि उपलब्धते।
- समये समये बालकानां निरीक्षणं क्रियते।
- शिक्षामन्त्री उक्तवान् यत् वयम् अस्मात् अपि उत्तमं करिष्यामः।
- अस्माकम् एकमात्रं लक्ष्यं यत् सम्पूर्ण देशे शिक्षायां हिमाचलं सर्वदा प्रथमस्थाने एव तिष्ठेत्।

हिमाचलसर्वकारेण परिवर्तिताः पंचायतीराजनियमाः परिवारपञ्जिकायाः ग्रामसभायाः च नियमेषु परिवर्तनम्

हिमसंस्कृतवार्ता:- शिमला।

पंचायतेषु आपदासमये कार्यस्य अनुमोदनं पंचायतसमितिः इत्यस्य स्थाने एसडीएम इत्यस्मात् ग्रहीतुं शक्यते। आपदासमागमम् आह्वयितुम् अनुमतिः अपि एसडीएमतः आगमिष्यति। पंचायतेषु आपदासमये कर्तव्यस्य कार्यस्य अनुमोदनं प्राप्तुं पंचायतीराजविभागेन पंचायतेषु परिवारपञ्जिकायाः, ग्रामसभायाः च नियमेषु परिवर्तनं कृतम्। उल्लेखनीयं यत् पूर्व 17 दिसम्बर 2024 दिनाङ्के पंचायतीराजविभागेन पंचायतीराजनियमे कृतसंशोधनस्य विषये जनसामान्यतः परामर्शाः याचिताः आसन्, परन्तु

विभागेन अस्मिन् विषये किमपि परामर्शः न प्राप्तः। किमपि परामर्शं न प्राप्य पंचायतराजविभागेन नियमेषु कृतसंशोधनस्य अन्तिमं प्रारूपं प्रकाशितम् अस्ति। पंचायतीराजविभागेन प्रसारितायाः अधिसूचनानुसारं नियमे संशोधनस्य अनन्तरं राज्यस्य पञ्चायतेषु परिवारपञ्जिकाः अधुना ऑनलाइन भविष्यन्ति। पंचायतीराज विभागे हस्तचालित आधारे नाम पञ्जीकरण प्रक्रिया पूर्णतया स्थगिता अस्ति। अधुना राजस्वविभागस्य पञ्जी पंचायतेषु अपि परिवारपञ्जिकायां नामप्रविष्टिः, नाम विलोपनं, किमपि प्रकारस्य संशोधनं च केवलं ऑनलाइन एव भविष्यति। पंचायतसभायाः कार्यविधिः पंचायतीराजविभाग द्वारा ऑनलाइन अद्यतना भविष्यति। एतदतिरिक्तं पंचायतेषु सामान्यग्रामसभायाः कृते १५ दिवसानां स्थाने सप्तदिनान्तरे सूचना दातव्या भविष्यति। विशेषग्रामसभायाः कृते ३० दिवसानां स्थाने त्रिदिवसपूर्वं सूचनां दातव्या भविष्यति। पंचायते अपि सभायाः आयोजनार्थं सप्तदिनानां स्थाने त्रिदिवसानाम् अन्तः सूचना दातव्या भविष्यति। पंचायतीराजविभागस्य नियमे कृतसंशोधनस्य अनुसारम् अधुना पंचायतप्रधानः आपदासमये कार्यस्य अनुमोदनं पंचायतसमित्याः स्थाने एसडीएमतः स्वीकरीष्यति।

हिमाचलसर्वकारेण वनमित्राणां नियुक्तिपत्राणां प्रकाशने विरोधः स्थापितः

हिमसंस्कृतवार्ता: डॉ पद्मनाभः, शिमला।

हिमाचलप्रदेशस्य सर्वकारेण वनमित्राणां नियुक्तिपत्राणि प्रकाशयितुं प्रतिबन्धः स्थापितः अस्ति। अधुना सर्वेषु वनपरिसरेषु परिणामानि घोषितानि भूत्वा एव चयनितानां वनमित्राणां नियुक्तिपत्राणि एकस्मिन् समये प्रकाशयन्ते। अस्य नियुक्तिप्रक्रियायाः पारदर्शितां सुस्थापयितुं सर्वकारः पुनः आकलनं कृत्वा तस्य सुनिश्चितं करोतुं प्रयासं करोति। वनविभागेन सम्बन्धिताः सञ्चिकाः सर्वकाराय प्रेषिताः। इदानीं सर्वकारस्य अनुमतिं विना नियुक्तिपत्राणि न प्रकाशयिष्यन्ते। अद्यतनं हमीरपुर-चंबा जनपदयोः वनमित्राणां नियुक्तिप्रक्रिया प्रारब्धा अस्ति। सर्वेषु जनपदेषु परिणामेषु प्रकाशितेषु एव समस्तेभ्यः नियुक्तिपत्राणि सम्यक् प्रदास्यन्ते। ज्ञायते यत् अप्रैल-मासे नियुक्तिपत्राणि प्रदास्यन्ते। शिमलावनपरिसरे परिणामं प्रकाशितम्, किन्तु तत्र नियुक्तिपत्राणां प्रकाशने प्रतिबन्धः स्थापितः। नूरपुरवनपरिसरे परिणामं प्रकाशितं च नियुक्तिपत्राणि अपि प्रदत्तानि। तथापि, कतिपयः व्यक्तयः उन्मुखीकरणार्थं आह्वयन्ते, किन्तु अधुना ते नियुक्तिपत्राणां प्रकाशनानन्तरं अप्रैल-मासे एव आह्वयिष्यन्ते। हिमाचले २०६१ पदानां निमित्तं ६० सहस्र अभ्यर्थिभिः आवेदनं कृतम्। नवम्बर २०२३ तमे वर्षे नियुक्तिप्रक्रिया आरब्धा। ततः किञ्चित् समयं यावत् एषा प्रक्रिया उच्चन्यायालयस्य विचाराधीनमपि आसीत्। वनविभागस्य पीसीसीएफ समीररस्तोगिनः वचनानुसारं सर्वेभ्यः नियुक्तिपत्राणि एकस्मिन्नेव समये प्रदास्यन्ते। अद्यतनं हमीरपुर-चंबा जनपदयोः नियुक्तिप्रक्रिया आरब्धा अस्ति।

नवदेहल्यां काङ्ग्रेसस्य राष्ट्रीयध्यक्षेण साकं मुख्यमन्त्रिणः मेलनम् महाकुम्भस्य घटनायां दुःखं प्रकटितवान्

हिमसंस्कृतवार्ता: - शिमला । मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुक्खुः बुधवासरे नईदिल्लीनगरे काङ्ग्रेसदलस्य राष्ट्रीयध्यक्षेण राज्यसभायां विपक्षनेत्रा मल्लिकार्जुनखड्गेवर्येण शिष्टाचारयात्राम् अकरोत्। अस्मिन् काले मुख्यमन्त्री सर्वकारेण संस्थायाः च विषयेषु चर्चां कृत्वा राज्यसर्वकारेण चालितानां जनकल्याणयोजनानां विकासकार्याणां च विषये सूचनां दत्तवान्।

महाकुम्भे अराजकतायाः घटना अत्यन्तदुःखदा- मुख्यमन्त्री

उत्तरप्रदेशस्य प्रयागराजस्य महाकुम्भस्य समये अराजकतायाः घटनायाः विषये मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुक्खुः दुःखं प्रकटितवान्। मुख्यमन्त्री अस्यां दुर्घटनायां ये प्राणान् त्यक्तवन्तः ये दिवंगताः तेषाम् आत्मानः शान्तिं प्रदातुम् ईश्वरं प्रार्थितवान्। परिवारेभ्यः एतत् दुःखं सोढुं शक्तिं प्रदातुम् च प्रार्थितवान्। मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुक्खुः दुर्घटनायां घातितानां भक्तानां शीघ्रं स्वस्थतां प्राप्तुं कामनाम् अकरोत्।

Mahakumbh 2025: महाकुम्भे अराजतायाः मध्ये ११ वादनानन्तरम् अमृतस्नानम्

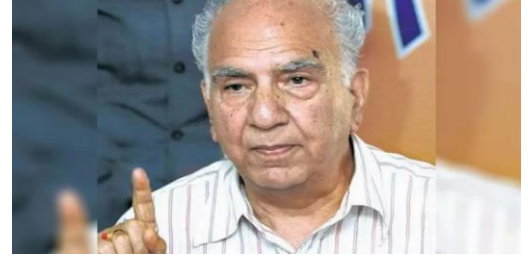
हिमसंस्कृतवार्ता:- कार्यालयीयः प्रतिनिधिः।

प्रयागराजमहाकुम्भस्य अराजकतायाः अनन्तरं प्रशासनेन स्थितिं नियन्त्रणे आनेतुम् अनेकानि पदानि कृतानि सन्ति। मुख्यमन्त्री योगी आदित्यनाथः अखाड़ासन्तैः सह वार्तालापं कृत्वा स्नानस्य नूतनान् आदेशान् प्रसारितवान्। अस्य अन्तर्गतं ११ वादनानन्तरं सर्वे अखाड़ाः क्रमेण स्नानं करिष्यन्ति। एतेन सह पूर्वं सुरक्षाकारणात् पिहिताः पीपासेतुः अधुना पुनः उद्घाटितः। घटनायाः अनन्तरम् आहताः एम्बुलेन्सद्वारा चिकित्सालयं नीयन्ते स्म, तदा एकस्मिन् एम्बुलेन्सयाने अग्निः प्रज्वलितः, येन स्थितिः अधिका गम्भीरा अभवत् तत्रैव १७ जनाः मृताः भवेयुः इति आशङ्का वर्तते, परन्तु प्रशासनेन अद्यापि एतस्य विवरणस्य

आधिकारिकरूपेण पुष्टिः न कृता। यूपी-सर्वकारः स्थितिं निकटतया निरीक्षणमात्रः आसीत्, निमेष-निमेष-अद्यतनं च गृह्णाति स्म। मुख्यमन्त्री योगी आदित्यनाथः उक्तवान् यत् यूपी प्रशासनं प्रत्येकं पक्षे दृष्टिपातं कुर्वन् अस्ति। एतस्य अतिरिक्तं भाजपा अध्यक्षः जेपी नड्डा स्वास्थ्यमन्त्री च मुख्यमन्त्रिणा सह वार्तालापं कृत्वा चिकित्सासहायतां प्रेषयितुं प्रस्तावम् अयच्छत्। महाकुम्भस्य स्थितिं नियन्त्रयितुं भाजपाकार्यकर्तारः अपि नियोजिताः भविष्यन्ति इति अपि उक्तम् अस्ति।

स्वामी रामभद्राचार्यः अपि अस्य घटनायाः अनन्तरं भक्तानां कृते आह्वानं कृतवान् यत् तेषां समीपस्थे घाटे स्नानं कृत्वा स्वसुरक्षायाः पालनं करणीयम् इति।

हिमाचलप्रदेशस्य पूर्वमुख्यमन्त्री उक्तवान्- ये मातृभूमिं विभाजितवन्तः, तेषां जनसंख्या पुनः वर्धमाना अस्ति

हिमसंस्कृतवार्ता:- पालमपुरम्। पूर्वमुख्यमन्त्री शान्ताकुमारः अवदत् यत् उत्तराखण्डं भारतस्य प्रथमं राज्यं जातं यस्मिन् समाननागरिकसंहिता कार्यान्विता अभवत्। अस्य कृते मुख्यमन्त्री पुष्करसिंहधामी इत्यस्मै अभिनन्दनं धन्यवादं च दत्तवान्। सः अवदत् यत् दुर्भाग्येन अस्माकं प्रियमातृभूमिः त्रिधा विभक्ता अस्ति। प्रथमं पाकिस्तानस्य निर्माणं जातं ततः बाङ्गलादेशः यत् अधुना अन्यत् पाकिस्तानं भवति। संकटः अद्यापि न समाप्तः। ये मातृभूमिं विभाजयन्ति स्म तेषां जनसंख्या पुनः वर्धमाना अस्ति। अभिप्रायः पूर्वमेव दुष्टः सन्ति। अन्यस्य पाकिस्तानस्य आग्रहः यदा उत्पद्येत सः दिवसः दूरं नास्ति। सः अवदत् यत् अस्य कारणात् मोहनभागवतः अन्ये केचन नेतारः च त्रयः बालकाः जनयितुं याचन्ते। एष उपचारः जनसंख्यावृद्धेः घोरसंकटस्य निवारणं कर्तुं न शक्नोति। एतस्य एकमेव समाधानम् अस्ति यत् गृहमन्त्री अमितशाहः स्वस्य घोषणां पूर्णं कृत्वा सम्पूर्णं देशं समाननागरिकसंहितां कार्यान्विष्टं कुर्यात्। यदि वयं विधानं कर्तुं न शक्नुमः तर्हि नियमं कुर्वन्तु यत् द्वयोः अधिकसन्ततियुक्तस्य परिवारस्य किमपि सर्वकारीयसुविधा न प्रदास्यते तथा च सः परिवारः पंचायततः संसदपर्यन्तं कस्यापि निर्वाचनं कर्तुं न शक्नोति। अस्य घोरसंकटस्य विषये गम्भीरतापूर्वकं चिन्तनं कर्तुं शान्ताकुमारः देशस्य सर्वेभ्यः नेतृभ्यः आग्रहं कृतवान् अस्ति।

सोलने प्रशिक्षणकार्यशालायाः द्वितीये दिवसे सर्वकारेण विशेष- आवश्यकता- युक्तच्छात्राणां कृते प्रदत्तसुविधानां प्राप्तं ज्ञानम्

□ शिक्षकैः अधिगम समस्या निदानविधिः, कला- समेकित- शिक्षायाः प्रविधिः च अर्जितः।

हिमसंस्कृतवार्ता:- डॉ. अमित शर्मा। राज्य-शैक्षिक- अनुसंधान एवं प्रशिक्षण- संस्थानस्य प्रशिक्षणकार्यशालायाः द्वितीयदिवसस्य प्रारम्भः प्रार्थनासभाया अभवत् यत्र डॉ. मनोहर अनमोलः सभाया संचालनम् अकरोत्। प्रार्थनासभायां डॉ. मंजुला वर्मा, शामली जसवाल, तनु सेन, नीता रानी, आचार्यः राधेश्यामः, रमेश कुमारः, श्रेष्ठा गौतम, डॉ. अमित शर्मा च सम्मिलिता आसन्। द्वितीये दिवसे प्रशिक्षकः शिक्षकाः विद्यालयेषु विशेष- आवश्यकता- युक्तच्छात्राणां कृते सर्वकारेण प्रदत्तसुविधानां ज्ञानं प्राप्तम्। प्रथमसत्रे

शिमलातः डॉ. संजय कुमारः इत्यस्मिन् विषये सुविस्तृतं व्याख्यानम् अकरोत्। द्वितीये सत्रे तेन हिमाचलप्रदेश- विद्यालय- शिक्षाबोर्डद्वारा च प्रदत्त सुविधानामपि ज्ञानं स्वकीये उद्बोधने दत्तम्। तृतीये सत्रे जिला- शिक्षक- प्रशिक्षण- संस्थानस्य डॉ. राजेशः विशेष- अधिगम- समस्यानां विषये विस्तृतं ज्ञानं दत्तवान्। छात्राणां विविधसमस्यानां तासां निदानस्य च प्रविधीनां च विवेचनं तेन कृतम्। तृतीये सत्रे हमीरपुरतः संस्कृत शिक्षकः आचार्यः केवलकृष्णः 'कला समेकित शिक्षा' इति विषये व्याख्यानं दत्तवान्। अस्मिन् सत्रे विविधगतिविधीनां समायोजनं कृत्वा सर्वेषां सहभागिता सुनिश्चिता। प्रशिक्षण- समन्वयिका डॉ. सारिका तलवार सर्वेषां प्रशिक्षिकाणां धन्यवादम् अकरोत्।

नवदिल्ल्याः विजयचौक मार्गोपरि बीटिंग-रीट्रीट समारोहः समाचरितः

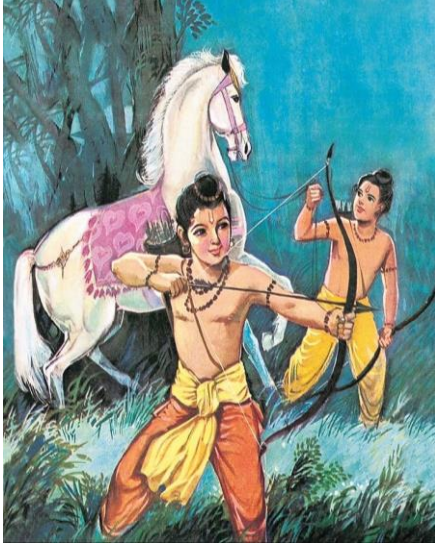
हिमसंस्कृतवार्ताः। गणतन्त्रदिवस-समारोहान्तर्गतं नवदिल्ल्याः विजयचौक मार्गोपरि बीटिंग-रीट्रीट समारोहः समायोजितः। अत्रावसरे राष्ट्रपतिः द्रौपदी मुर्मू, उपराष्ट्रपतिः जगदीप धनखड़ः, प्रधानमन्त्री नरेन्द्र मोदी, रक्षामन्त्री राजनाथ सिंहः, अन्ये च केन्द्रीय मन्त्रिणः उपस्थिताः अभवन्। वर्षेऽस्मिन् समारोहे त्रिशत् प्रस्तुतयः अभवन्। समारोहम् उद्दिश्य दिल्ली आरक्षकदलेन यातायातस्य व्यापक प्रबन्धाः विहिताः आसन्। कार्यक्रमोऽयं 'कदम-कदम बढ़ाए जा' इतिदिभिः गीतारागैः सम्पत्सितः।

हिमसंस्कृतवार्ताः, डॉ. विवेक शर्मा, जोगिन्द्रनगरम् * सामान्यज्ञानम् *

- प्रश्नः 1. होलकर- क्रिकेट- क्रीडाङ्गणम् कुत्र अस्ति? उत्तरम् : इंदौर (मध्य प्रदेशे)।
प्रश्नः 2. 'तात्पर्यपरिशुद्धिः' इत्यस्य रचयिता कः अस्ति? उत्तरम् - 'उदयनः'।
प्रश्नः 3. 'सुखस्य भोगः' इत्यस्य समस्त पदं किम्? उत्तरम्- सुखभोगः। (षष्ठी तत्पुरुषः)
प्रश्नः 4. 'हयाश्च' इत्यस्य सन्धि- विच्छेदं कुरुत- उत्तरम्- 'हयाः + च'।
प्रश्नः 5. कबीरः कस्य शिष्यः आसीत्? उत्तरम् - रामानन्दस्य।

॥ श्रीरामायणकथा ॥

उत्तरकाण्डम्!
(ऊनषष्ठितमः सर्गः)

कुशलवौ सीतापुत्रौ ज्ञात्वा सीतानयनार्थं दूतस्य प्रेषणम्।
परेद्यवि प्रभाते कुशलवौ स्नात्वा नित्यकर्म समाप्य
महर्षिणा यथोक्तं तथा तौ उभावपि स्थाने स्थाने
रामायणकाव्यं गातुम् आरभेताम्। आदिकविना
वाल्मीकिना विरचितं प्रमाणैर्बहुभिर्बद्धं
तन्त्रीलयसमन्वितम् अपूर्वं सङ्गीतं बालाभ्यां श्रुत्वा राघवः
कौतूहलपरः अभवत्। अथ कर्मान्तरे राजा रामचन्द्रः
महामुनिं वाल्मीकिं, पार्थिवान्, पण्डितान्, नैगमान्,
पौराणिकान्, स्वराणां लक्षणज्ञानं, उत्सुकान्,
द्विजसत्तमान्, गन्धर्वान्, पादाक्षरसमासज्ञानं, छन्दःसु
परिनिष्ठितान्, कलामात्राविशेषज्ञानं, ज्योतिषिकान्,
कार्यविशारदान्, हेतूपचारकुशलान्, पुराणज्ञानं,

वैदिकान्, चित्रज्ञानं, वृत्तसूत्रज्ञानं, गीतनृत्यविशारदान्
सर्वान् समाहूय तौ गातारौ समवेश्यत।

ततः तौ मुनिद्वारकौ तेषां श्रोतृणां हर्षवर्धनं गीतं गातुं
प्रारब्धवन्तौ। तयोः कुशलवयोः मधुरं गीतं श्रुत्वापि हृष्टाः
मुनिगणाः पार्थिवश्च सर्वे तृप्तिं न अगच्छन्। ते सर्वे
चक्षुर्भ्यां पिबन्तः इव मुहुर्मुहुः पश्यन्ति स्म। ते
समाहिताः सर्वे परस्परं वदन्ति स्म, एतौ उभावपि रामस्य
सदृशौ दृश्येते। यदि तौ जटिलौ बलकलधरौ न स्यातां
तर्हि रामस्य तयोः बालकयोः च मध्ये भेदः न स्यात्।
एवं प्रभाषमाणेषु पौरजानपदेषु तौ बालकौ आदितः
विंशतिः सर्गान् अगायताम्। ततः अपराहसमये विंशतिः
सर्गान् श्रुत्वा भ्रातृवत्सलः रामः भ्रातरं भरतम् अब्रवीत् हे
काकुत्स्थ! शीघ्रं त्वं ताभ्यां बालाभ्यां सुवर्णस्य
अष्टादशसहस्राणि प्रयच्छ। राघवस्य आदेशेन भरतः तदा
शीघ्रं ताभ्यां बालाभ्यां पृथक् पृथक् सुवर्णम् अददात्
किन्तु तौ कुशलवौ दीयमानं सुवर्णं अगृहीत्वा अब्रूताम्
- अनेन किम्? आवां वन्येन फलमूलेन निरतौ
वनवासिनौ सुवर्णेन हिरण्येन च वने किं करिष्यावः?
तयोः तद्वचनं श्रुत्वा रामः श्रोतारश्च विस्मिताः अभवन्।

ततः श्रोतुमुत्सुकः महातेजाः रामः तौ बालौ
अपृच्छत् - किं प्रमाणमिदं काव्यम्? अस्य महतः
काव्यस्य कर्ता कः? सः मुनिपुङ्गवः क्व वर्तते? एवं
पृच्छन्तं राघवं तौ मुनिद्वारकौ वाक्यम् अब्रूताम् हे राजन्!
अस्य काव्यस्य कर्ता भगवान् वाल्मीकिः तव
यज्ञमहोत्सवं सम्प्राप्तः। तेन हि रचितमिदं काव्यं यस्मिन्
तव अशेषं चरितं सम्प्रदर्शितं वर्तते। अस्मिन् महाकाव्ये
तेन तपस्विना श्लोकानां चतुर्विंशतिसहस्रकम्
उपाख्यानशतञ्चैव सन्निबद्धं वर्तते। हे राजन्! तेन
महर्षिणा अस्मिन् महाकाव्ये आदिप्रभृति सप्तकाण्डानि
पञ्चसर्गशतानि च कृतानि। अस्मिन् महाकाव्ये तव
जीवनस्य सर्वा प्रतिष्ठा विद्यते। हे राजन्! श्रवणाय यदि
त्वया बुद्धिः कृता तर्हि कर्मान्तरे सहानुजः त्वं शृणु।
तयोः तद्वचनं श्रुत्वा राघवः बाढम् इत्यब्रवीत्। ततः तौ
प्रहृष्टौ बालकौ यत्र मुनिपुङ्गवः आस्ते स्म तत्र
अगच्छताम्। रामोऽपि मुनिभिः महात्मभिः पार्थिवैः च
सार्धं तद्गीतमाधुर्यं श्रुत्वा कर्मशालाम् अगच्छत्।

हिमसंस्कृतवार्ता, प्रदीपः

pradipnath997@gmail.com

ऋक्ष जातिरहस्यम्

रामायणकाले ऋक्ष- मानवः अपि आस्ताम्। यत्र जाम्बवंतः एकं
प्रमुखम् उदाहरणम् अस्ति। जाम्बवंतः देवकुलतः आसीत् च तं
ऋक्षमानववत् वर्णितमस्ति। संस्कृते 'भालू' इति शब्दः 'ऋक्ष'
इति उच्यते यः शब्दः 'ऋक्ष' उत्पन्नं कृतवान्। परंतु जाम्बवंतस्य
जातिः वर्तमानकाले लुप्तं जाता अस्ति, तथापि सः एकः राजाः
अभिधेयता अपि आसीत्। जाम्बवंतः समुद्रतटी
मचाननिर्माणकौशलं विकसितवान् यत् समुद्रमार्गाणां च
पदार्थाणां ज्ञाने सहायं करोति। रावणः जाम्बवंतस्य ऋक्षराज्यं
स्वाधीनं कृतवान्, किन्तु जाम्बवंतः रामस्य सहायं कृतवान् च
हनुमानं तस्य शक्तिं स्मारयत्। यदा रामः लक्ष्मणश्च ब्रह्मास्त्रेण
क्षतौ, तदा कस्यापि उपायः न प्राप्तः। तस्मिन्नेव समये विभीषणः
च हनुमानः जाम्बवंतसमीपे गतवत्यः, जाम्बवंतः हनुमानं
हिमालयं गत्वा 'संजीवनी' औषधिं आनयतु इति आदिशत्।
जाम्बवंतः अत्यन्तं दीर्घायुष्मान् आसीत् च 5000 वर्षेण
श्रीकृष्णेण सह युद्धं कृतवान्। जम्बू-कश्मीरप्रदेशे
जाम्बवंतगुफामन्दिरं अस्ति, यत्र तस्य पुत्र्याः सह कृष्णः विवाहः
कृतवान्। विज्ञानज्ञाः मर्तिं दत्ते यत् भालूकं वा ऋक्षः प्रजातिः
मानववद् अस्ति। एषः अर्सेडी कुलस्य मांसाहारी, प्रचण्डं पशु
अस्ति। तस्य प्रमुखानि प्रकाराणि कृष्णः, श्वेतः, च, कश्चित्
वैज्ञानिकाः मन्यन्ते यत् नेपालमध्ये 'येति' इति नामकम् अस्ति,
यः भालूः उपप्रजातिः एव अस्मिन्विकसति। एवं, रामायणे
जाम्बवंतः रूपेण ऋक्षमानवः अवधारणा अद्यापि विज्ञानज्ञैः च
पुराकाव्यकथाभिः प्रसिद्धा अस्ति।..... सुधा साठये मुंबई

sudha_sathaye@yahoo.com

हास्यकणिका

!!रक्तसम्बन्धे विवाहः
न भवितुं शक्नोति!!

हास्यकणिका विशेषज्ञा- विदुषी अग्रवाल
प्रेरणास्रोतः- महाभागः महेन्द्रमिश्रमहोदयः
पतिः- यदि मम विवाहं कस्याऽपि राक्षस्य
सह अपि अभवत् तर्हि तावत् पीडा न अहम्
अनुभवामि यावत् भवत्या सह विवाहं कृत्वा
अहं पीडा अनुभवामि इदानीम्।
पत्नी- हे उन्मत्ता। रक्तसम्बन्धे विवाहः न
भवितुं शक्नोति।

"लौकिकन्यायकोशः"
"सूत्रशाटिकान्यायः"

एकदा कश्चन तन्तुवायं प्रति गत्वा "एतैः सूत्रैः
शाटिकां वयं" इति उक्तवान्। तदा सः
तन्तुवायः चिन्तितवान् शाटिकां वयं इति
कथं भवेत्? वयनात् अनन्तरम् एव शाटिका
भवति खलु इति चिन्तितवान्।
इत्युक्तः संप्रसारणम् इति पाणिनीयसूत्रे (१-१-
४५) महाभाष्ये अयम् उल्लिखितः।

डा. वर्षा प्रकाश टोणगांवकर
पुणे / महाराष्ट्रम्

मौनी-अमावस्या- कुम्भस्नान-वर्णनम् (शार्दूलविक्रीडित छन्दसि)

हिमसंस्कृतवार्ता:-किरणसुमन

गङ्गे पुण्यजलैः सदा विमलतां याते सुरैरर्चिते,
स्नाताः सिद्धगणाश्च योगिवरयः पुण्याश्रमे शङ्करः।
मौनी अमावस्यायाञ्जलनिधिषु स्नातः स धर्मार्थवान्,
भक्त्या यः शुचिसत्त्वयुक्तहृदयो मोक्षं स लेभे ध्रुवम्॥१॥

गङ्गायाः सलिलं सुधामयमिदं पुण्यं सदा तारकं,
स्नाताः सिद्धगणाश्च देवगणिकाः योगीश्वरा योगिनः।
यत्रास्ते त्रिजला समागमविधौ सौम्यं हि सम्प्रेर्यते,
तत्रासक्तधियः सुरेन्द्रवनिताः मोक्षं लभन्ते ध्रुवम्॥२॥

सूर्योऽस्ताचलशृङ्गमार्गणगते गङ्गा सदा तारिणी,
संयुक्ता यमुनासरस्वति जलैः पुण्यं प्रदते सदा।
यस्तत्र स्थितचित्तयोगविभवः मौनं समालम्बते,
सोऽसौ मुक्तिपदं गते शिवपदं सम्प्राप्य मोदं व्रजेत्॥३॥

गङ्गे पुण्यमयी सदा त्रिजलायाः सङ्गं विधत्ते शुभं,
स्नातः पापहरः शिवं वरदयं मोक्षप्रदं मानवः।
यत्रास्ते हरिवासरः सुमहिमा पुण्यं प्रसृते सदा,
तत्राशुद्धहृदाः कृतध्रुवमतिः यान्ति श्रियः सन्निधिम्॥४॥

कुम्भे पुण्यमयी जलौघनिकरे स्नातो भवेत् सत्त्ववान्,
सर्वं दुःखहरं तदेव परमं ब्रह्मादयः स्तुयते।
यत्रेशानमुखं सुरासुरगणैः सेव्यं सदा गम्यते,
तत्रोद्धतमौ नरेश्वरगणैः मुक्तिर्भवेत् ध्रुवतः॥५॥

मौने ध्यानपरः सदा मुनिगणैः स्नातः सुधीः सत्त्ववान्,
कर्महास्ति हि कोऽपि पुण्यरहितः सोऽत्रैव दुःखं लभेत्।
धर्मो यस्य न सम्प्रदायि भवति स्नानं फलं पूर्यते,
तेनैवामलचित्तयुक्तमनसः पुण्यं स काले लभेत्॥६॥

कुम्भे पुण्यमयं जलं त्रिजलायाः सङ्गं विधत्ते सदा,
स्नात्वा मुक्तिपदं लभेत नृजनः पुण्यैः सदा सञ्चितः।
तस्मात् स्नातुमिहागता मनुजता कृत्वा दृढं व्रतम्,
सर्वं दुःखविनाशनं श्रुतिगतं लब्ध्वा भवेन्मुक्तिमान्॥७॥

गङ्गायां मुदिता सुराः सुरगणाः पुण्याशयाः साधवः,
स्नानं कृत्वा निरस्य दुःखमखिलं स्वर्गं लभन्ते ध्रुवम्।
नक्तं मौनव्रते स्थिताः सततमप्यालोक्य योगेश्वराः,
ते मुक्तिं परमां गताः शिवपदं लब्ध्वा सुखं चेतसा॥८॥

सिद्धानां गणपुङ्गवान्तरगतं स्नानं विधत्ते हरिः,
सर्वं दुःखविनाशनं सुकृतिनः पुण्यान्न जातः परः।
तेनैवामृतपूर्णगङ्गसलिलं पुण्यं सदा तारकं,
धृत्वा मुक्तिपदं गताः शिवपुरीं यान्ति सन्तः ध्रुवम्॥९॥

गङ्गे पुण्यतराङ्गभूषितमहासिद्धान्तयुक्तिं यदा,
स्नातः पुण्यजनो भवेत् परमया भक्त्या स्थितः शुद्धधीः।
मोक्षं याति सुधामयं शिवपदं सम्प्राप्य नित्यं सुखं,
यत्रास्ते हरिसन्निधौ मुदितरूपं योगीश्वराणां गणः॥१०॥
॥इति शुभं भवतु॥